

ZAVOD IPF – DOLOČANJE ZNESKOV NADOMESTIL V TARIFNIH SISTEMIH

OCENA ZAKONSKE UREDITVE

Mednarodne konvencije, direktive in domače zakonske podlage, ki urejajo področje zaščite pravic, ki izvirajo iz ustvarjalnosti, so vredne občudovanja in spoštovanja sleherne civilizirane družbe. V času, ko ima v Sloveniji država še vedno izjemno velik vpliv na področju kulturne politike, je omenjena zakonska ureditev dobrodošla izjema, ki omogoča neposreden dialog med uporabniki zaščitene del in njihovimi ustvarjalci, ter v katerem je posredovanje države nepotrebno. Tak dialog je v skladu z načeli in vizijo kulturne politike evropske skupnosti, ki si prizadeva za spoštovanje kulturne raznolikosti in avtonomen socialni dialog na področju upodabljalajočih umetnosti in v kulturi na splošno. Zakonska podlaga ni pristranska in vzpostavlja najboljše možno ravnotežje, ki v praksi ne ogroža interesov nikogar, kadar je sporazum dosežen, in po drugi strani ne ustreza nikomur, kadar sporazuma med ustvarjalci in uporabniki zaščitene del ni mogoče doseči. Taka rešitev je vredna spoštovanja in jo je ob slehernem predlogu za spremembo zakonodaje treba najprej dobro preučiti in razumeti, še preden se bo ena ali druga stran vsaj začasno prisiljena odpovedati pravici do avtonomnega odločanja o pogojih opravljanja svoje dejavnosti.

KAKO SO SE OBLIKOVALE TARIFE V SLOVENIJI

Prvo združenje na področju kolektivne zaščite pravic glasbenih ustvarjalcev in poustvarjalcev v Sloveniji je bilo združenje SAZAS, ki je z aktivnim uveljavljanjem pravic avtorjev glasbe začelo že v letu 1998. V samem začetku svojega obstoja je SAZAS gradil sistem avtorske zaščite pod mentorstvom avstrijskega društva AKM. Slednji SAZAS-a ni podprl samo finančno z nakupom prve računalniške opreme, temveč je tudi strokovno podprl zgraditev ustrezne profesionalne strukture na področju uveljavljanja avtorskih pravic. To vlogo je pozneje prevzela skupina strokovnjakov iz držav EU v okviru programa PHARE. Kot eno temeljnih vprašanj se je zastavilo ravno vprašanje vzpostavitve konsistentnih tarifnih sistemov, ki bi temeljili na običajnih načelih, ki veljajo v državah Evropske unije. V zvezi s tem je Evropski komite CISAC-a dal tudi konkretna priporočila o kriterijih, ki jih je treba upoštevati pri določanju višine obveznosti uporabnika. SAZAS je svoje tarife pripravil na podlagi teh priporočil.¹

Podobno kot združenje SAZAS je pozneje tudi Zavod IPF pri oblikovanju tarifnih pravilnikov upošteval predvsem izkušnje tujih kolektivnih organizacij za zaščito sorodnih pravic in njihovih krovnih združenj (IFPI, SCAPR in AEPO) ter jih skušal čim bolj učinkovito vključiti v svoj tarifni sistem. Tako oblikovanje pogojev določanja zneskov nadomestil je vsekakor pomanjkljivo, če ne nastaja v konstruktivnem dialogu z uporabniki zaščitene del, v katerem prav pogajanja igrajo najpomembnejšo vlogo.

¹ (Finančno poročilo združenja SAZAS za obdobje 1998–2001)

Mednarodni vzori in primerjave lahko ob površnem razumevanju po nepotrebnem celo škodujejo poteku pogajanj, še posebej če jih razumemo kot izključno merilo za določanje višine primernih nadomestil. Tako kot doslej lahko tudi v prihodnje pričakujemo, da bodo predstavniki upravičencev in uporabnikov navajali zgolj tarifne sisteme tistih nekaj držav, ki bodo za silo potrjevali njihova pogajalska izhodišča in cilje. Še bolj neprimerno bo, če bodo pogajalci primerjali le absolutne zneske nadomestil, ki so rezultat povsem različnih tarifnih kriterijev. Nekatere države pri izračunu nadomestil upoštevajo potencialno število obiskovalcev gostinskega lokala, nekatere realno število obiskovalcev, druge spet površino poslovnih prostorov. Nekatere ločijo med glasbo radijskih programov in tisto glasbo, ki se predvaja na nosilcih zvoka, drugim se tako ločevanje zdi manj potrebno.

Mednarodni vzori in primerjave kažejo predvsem na to, da je veliko število zelo različnih tarifnih sistemov v državah Evropske unije in drugod po svetu predvsem posledica pogajalskih dosežkov v državah, ki bolj ali manj utemeljeno priznavajo, poznajo in v pogajanjih učinkovito argumentirajo značilnosti svojega gospodarstva in pomen glasbene ter druge ustvarjalnosti v njem.

Tako ima na primer angleško združenje za zaščito sorodnih pravic PPL več kot 140 tarifnih razredov² za javno priobčevanje, medtem ko »soroden« italijanski SCF obračunava javno priobčevanje pod enakimi pogoji za vse vrste uporabnikov – glede na površino poslovnih prostorov.³

Po drugi strani avstrijski AKM, Austro – Mechana (avtorske pravice) in LSG (sorodne pravice) skupaj zaračunavajo 31.74 evra za trgovski lokal s površino 100 m², v katerem se glasba predvaja s komercialnih fonogramov, in le 18.14 evra za enako velik lokal, ki predvaja glasbo radijskih programov.⁴ Posebej v tem primeru so zneski sorodnih pravic (v tem primeru za LSG le 6–3 evre) izjemno nizki in kažejo na katastrofalno raven zaščite glasbenih izvajalcev in proizvajalcev fonogramov v sosednji Avstriji. Temu primeren je v Avstriji tudi najnižji delež prodaje domačih nosilcev zvoka v državah Evropske unije, ki je v letu 2003 dosegel le 14 % celotne prodaje nosilcev zvoka v tej državi.⁵ Kolikor denarja – toliko glasbe.

Vsekakor so mednarodni vzori in primerjave lahko v veliko pomoč pogajalcem, ko je treba sporazumno določiti temeljne pogoje za izračun nadomestil, v katerih bodo na primer za diskoteke, kjer je uporaba glasbe izjemno pomembna, postavljena druga izhodišča kot pa za frizerske salone, v katerih je glasba bolj stranskega pomena.

Za konec je vseeno treba omeniti, da so nekatere tarife Zavoda IPF (še posebej tiste s področja javnega oddajanja zaščitene del) v zadnjem času le dobile sporazumen in praktičen epilog v pogajalski praksi, kar pa žal ne velja za tiste, ki se nanašajo na najširše področje javnega priobčevanja zaščitene del – področje gospodarstva oziroma t. i. malih uporabnikov.

² http://www.ppluk.com/ppl/ppl_if.nsf/lhome?openPage

³ <http://www.scfitalia.it/webnew/Utilizzatori/PubbliciEsercizi/tabid/80/Default.aspx>

⁴ <http://www.akm.co.at/kaufhausberechnung.html?QM=100&akm=14.24&chip=0>

⁵ *Musikquoten im europaischen Radiomarkt (Goldhammer/Wiegand/Kruger/Haertle)*

PREDNOSTI SPORAZUMNEGA DOLOČANJA PRIMERNIH NADOMESTIL

V Sloveniji smo od leta 1995 do danes preizkusili dve popolnoma različni zakonski ureditvi določanja zneskov primernih nadomestil. Obe sta vsaj na videz in začasno postavili eno ali drugo pogajalsko stran v privilegiran ali celo monopolen položaj. V prvi ureditvi, ki je izhajala iz Zakona o avtorski in sorodnih pravicah in je bila v veljavi vse do leta 2004, so morale kolektivne organizacije za zaščito avtorske in sorodnih pravic še pred objavo tarif v Uradnem listu RS zanje pridobiti soglasje Urada za intelektualno lastnino RS (v okviru Ministrstva za gospodarstvo). Tako posredovanje države pri urejanju tega področja se je izkazalo za zelo neučinkovito, še posebej v primeru Zavoda IPF, kolektivne neprofitne organizacije, ki naj bi uveljavljala pravice izvajalcev in proizvajalcev fonogramov v skladu z leta 1998 pridobljeno licenco.

URSIL tarifnih predlogov Zavoda IPF ni ne potrdil ne zavrnil vse do leta 2004 in s tem neutemeljeno onemogočal njihovo objavo. Brez objave začasnih tarif se je uporabnikom zaščitenih del pogajanje zdelo nepotrebno. Posamezni in redki poskusi doseganja sporazumov niso obrodili nobenih sadov, ker uporabniki in ustvarjalci zaščitenih del niso imeli nobenih veljavnih tarifnih izhodišč, ki bi obvezovala k plačilu nadomestil. Plačati nič je bila za uporabnike preveč mikavna možnost.

Zavlačevanje se je končalo z za Zavod IPF ugodnimi odločitvami upravnega in ustavnega sodišča, ki so ponovno potrdile, da je bil postopek potrjevanja tarif s strani URSIL nekorekten in da imajo kolektivne organizacije pravico avtonomno odločati o višini nadomestil za uporabo svojega repertoarja.

Materialna škoda, ki jo je upravičencem povzročila ureditev v obdobju med letoma 1998 in 2004 je bila katastrofalna, ker v tem času pobiranje nadomestil ni bilo mogoče in je bila generacija upravičencev prikrajšana za pošteno zaslužene honorarje. Neurejeno stanje in nerazumevanje pomembnosti tovrstne zaščite intelektualne lastnine je obenem v dolgem obdobju brezpravja ustvarjalcem in ustvarjalnosti prineslo tudi izjemno slab ugled in nerazumevanje javnosti, zato je dosledno uveljavljanje pravic glasbenih izvajalcev in proizvajalcev fonogramov postalo še bolj zahtevna naloga, ki jo bo treba bolje opraviti v prihodnosti.

Drugačno ureditev so prinesle spremembe ZASP v letu 2004, ko je Zavod IPF naposled le dobil možnost objave tarif brez posredovanja URSIL. Tako so bile končno lahko objavljene prve tarife za javno priobčevanje, oddajanje in retransmisijo repertoarja Zavoda IPF, ki so določale zneske začasnih nadomestil za prehodno obdobje pogajanj, na katerih naj bi upravičenci dosegli sporazum o višini zneskov nadomestil z uporabniki zaščitenih del. Z nekaterimi reprezentativnimi skupinami uporabnikov repertoarja Zavoda IPF so bili v tem času na pogajanjih tudi sklenjeni sporazumi, ki še danes veljajo, in plačila nadomestil potekajo redno. Med najpomembnejše med njimi sodi zaenkrat še začasen sporazum z RTVS, sporazum z izdajatelji programov POP TV in Kanal A ter nedavno sklenjeni sporazum z izdajatelji nekomercialnih radijskih programov, tik pred podpisom pa je tudi sporazum z večino izdajateljev komercialnih radijskih programov. Ocenimo lahko, da je »obdobje miru« brez pritiskov na zakonodajalca in zahtev po urejanju tega občutljivega področja s strani države Zavod IPF razmeroma dobro izkoristil in v svojih prizadevanjih nikoli ni ogrožal nobene dejavnosti, v kateri se uporablja zaščiten repertoar izvajalcev in proizvajalcev fonogramov. Tako je naposled ostalo neurejeno le področje t. i.

malih uporabnikov, gostincev, trgovcev in drugih gospodarstvenikov, ki v svoji dejavnosti uporabljajo repertoar Zavoda IPF in so povezani v reprezentativnih združenjih GZS in OZS.

Seveda je Zavod IPF vselej sodeloval tudi na pogajanjih s slednjimi, vendar so bili po naši oceni raven, potek, organizacija in strokovnost pogajanj neprimerni in neučinkoviti. Na tako široki ravni, ki ne omogoča neposrednega dialoga z različnimi uporabniki repertoarja Zavoda IPF, je bilo mogoče vselej priti samo do enega rezultata – nerazumevanja in neplačila kakršnih koli nadomestil ne glede na dejavnost uporabnikov in način uporabe zaščitene del v njej.

Zavod IPF je tako ob koncu leta 2005 ocenil, da takega stanja ni več mogoče sprejemati, zato je vprašalnike o uporabi zaščitene del v dejavnosti neposredno naslovil na 8000 t. i. malih uporabnikov. Rezultat je bil presenetljiv. Medtem ko so bile reakcije interesnih združenj teh uporabnikov v javnosti ogorčene in so januarja 2006 vodile celo k ponesrečenemu poskusu sprememb zakonodaje, se je kar 1500 naslovljenih uporabnikov prostovoljno odzvalo in sklenilo pogodbe z Zavodom IPF. Plačila nadomestil potekajo redno, število uporabnikov, ki pristopa k sklepanju pogodb z Zavodom IPF, pa je iz meseca v mesec večje.

Ne glede na to Zavod IPF pozdravlja pobudo za nov začetek pogajanj z GZS in OZS. Zavedamo se, da v prihodnje nobena intervencija zakonodajalca ali enostranske odločitve s strani uporabnikov ali upravičencev ne morejo biti tako učinkovite, kot bo učinkovit uravnotežen in celovit pogajalski sporazum o višini zneskov nadomestil.

Pogajalski dialog reprezentativnih združenj gospodarstva in kolektivnih organizacij za zaščito pravic ustvarjalcev je namreč treba razumeti kot dogovor o vzajemnem sodelovanju, ne pa kot spopad nasprotujočih si udeležencev z različnimi interesi. Izhajati moramo iz dejstva, da kolektivne organizacije zaščitene del ne prodajajo. Dovoljujejo le uporabo teh del tistim, ki z njimi v gospodarstvu ustvarjajo dobiček. V zameno slednji pošteno določeno del tega dobička v obliki primerne nadomestila vračajo ustvarjalcem zato, da njihova dejavnost ne bo zamrla in se bo sožitje lahko nadaljevalo.

Tak pogled na določanje zneskov primernih nadomestil namesto konflikta prinaša sporazum in sodelovanje doslej na videz nasprotujočih si udeležencev.